

Fasadowe wybory w Uzbekistanie

Krzysztof Strachota

27 października w Uzbekistanie odbyły się wybory do izby niższej parlamentu oraz do władz lokalnych. W tych pierwszych zwyciężyła prezydencka Liberalno-Demokratyczna Partia Uzbekistanu (34,7% głosów, 64 miejsca w 150-osobowej izbie). Do parlamentu wejdą też przedstawiciele Partii Odrodzenia Narodowego (18,8%, 14 mandatów), Ludowo-Demokratycznej Partii Uzbekistanu (17,1%, 13 miejsc), Socjaldemokratycznej Partii Uzbekistanu Adolat (16,2%, 12 mandatów) i Partii Ekologicznej (13,1%, 10 miejsc). Żadna z nich nie ma charakteru opozycyjnego. Głosowaniu nie towarzyszyły protesty, napięcia itp.

Wybory obserwowała m.in. misja OBWE, według której nie spełniły one standardów międzynarodowych. Wskazano m.in. na systemowe ograniczenia wolności stowarzyszeń, zgromadzeń i słowa, brak realnej konkurencji (w tym debaty politycznej i krytyki władz) oraz szereg naruszeń w procesie wyborczym (np. wielokrotne głosowanie, ograniczenia tajności). Mimo to odnotowano również posunięcia na rzecz reformy systemu wyborczego oraz pozytywnie oceniono zwiększenie udziału kobiet na listach (do 40%).

Wybory potwierdzają, że Uzbekistan nie stworzył warunków do realnej demokratyzacji ani systemu wyborczego, ani systemu politycznego państwa. Jednocześnie wysiłek, jaki władze włożyły w przygotowania do głosowania (m.in. zmiany prawne i organizacyjne), otwartość na obserwatorów międzynarodowych z ich przewidywalną krytyką oraz szerszy kontekst przemian zachodzących w kraju zaświadcza o dużej dynamice wewnętrznej i stałym testowaniu zakresu wprowadzanych reform, ale też o forsowaniu własnych warunków współpracy z Zachodem (konieczność akceptacji miejscowego systemu politycznego).

Komentarz

- **Uzbekistan to państwo autorytarne, w którym instytucje i mechanizmy demokratyczne mają charakter fasadowy.** Sklasyfikowano go jako takowe m.in. w *Democracy Index 2023* EIU (149. lokata na 167 miejsc, lecz wyżej niż np. Białoruś). Wybory potwierdzają, że nie ma przyzwolenia na realną konkurencję polityczną i aktywizację społeczeństwa w tej sferze. W kraju brakuje nie tylko podstawowych filarów demokracji (np. wolnych mediów), lecz także widocznej presji społecznej na rzeczywistą liberalizację polityczną. Przy wszystkich fundamentalnych niedostatkach należy odnotować, że pod rządami Szawkata Mirzijoiewa (prezydent od 2016 r.) doszło do znaczącego obniżenia represyjności systemu, czym cechował się on za Islama Karimowa (1989–2016), oraz m.in. rozszerzenia wolności indywidulanych.
- **Wybory, nie będąc demokratycznymi, stanowią jednak ważny element zachodzących w Uzbekistanie korekt systemowych.** Reformy Mirzijoiewa mają zmodernizować aparat

państwowy i gospodarkę, a jednocześnie pozwolić na efektywne zarządzanie ogromną energią społeczną wynikającą m.in. z szybkiego wzrostu demograficznego (średnia wieku populacji to niespełna 29 lat) i rosnących aspiracji obywateli. W tym kontekście wybory dają okazję do mobilizowania i aktywizacji struktur lokalnych i regionalnych, sprawdzania i promocji nowych kadr w celu lepszej kontroli aparatu i sytuacji lokalnej, a w rezultacie – do skuteczniejszego zarządzania społeczeństwem. Szeroka ekspozycja na kontakty i oceny obserwatorów zagranicznych niosą z kolei pewną szansę na kreowanie wizerunku Uzbekistanu jako państwa jeśli nie budującego demokrację, to otwartego na świat i zaangażowanego w reformy.

- **Do najważniejszych wyzwań stojących przed władzami należy kanalizowanie emocji społecznych** w kontekście wspomnianego rosnącego znaczenia i aspiracji ludności. Obawa przed niepokojami na tle socjalnym bądź politycznym (związanymi głównie z radykalizmem islamskim i tarciami w elitach lokalnych) była silna w całej historii współczesnego Uzbekistanu. Ostatni raz jej niebezpieczeństwo potwierdziła się w 2022 r., kiedy to doszło do krwawo stłumionych protestów w Nukusie. Na te wyzwania odpowiadają z jednej strony liberalizacja gospodarcza i nadzieja na poprawę warunków życia (wzrost PKB w 2023 r. wyniósł 6%), a z drugiej – silny aparat kontroli. Ponadto władze próbują wzmocnić konsolidację społeczeństwa wokół państwa (jako historycznej wspólnoty narodowej i terytorialnej, co pozwala kanalizować emocje związane choćby z zagadnieniami ekologicznymi) i własne zobowiązania do zapewnienia obywatelom indywidualnych praw oraz wdrażania kursu prospołecznego przy jednoczesnej retorycznej liberalizacji politycznej. Te postulaty znalazły wyraz zarówno w głębokiej nowelizacji ustawy zasadniczej (zob. [Konstytucja dla „nowego” Uzbekistanu](#)), jak i hasłach eksploatowanych w czasie kampanii przez wszystkie partie.
- **Spokojny i sprawny przebieg wyborów nie przesądza o skuteczności polityki prowadzonej przez Taszkent.** Stabilność oraz faktyczna legitymacja społeczna dla władz wynikają z koncentracji obywateli na poprawie materialnego poziomu życia w warunkach apatii politycznej. Jeśli gospodarka Uzbekistanu wciąż będzie się rozwijać i modernizować, a przy tym nie pojawią się zewnętrzne czynniki destabilizacji, to ten stan ma szansę utrzymywać się przez najbliższe lata. Otwartą kwestią pozostaje także efektywność profesjonalizacji aparatu państwa i jego zdolność do odpowiadania na wyzwania społeczne.